АНОТАЦІЯ

Судакова В.О. Німецька інтертекстуальна фразеологія у сучасних пресових текстах. На матеріалі німецькомовної преси XXI ст.
Дипломна робота освітнього рівня – магістр. На правах рукопису. Спеціальність 035.043 Філологія. Германські мови і літератури (переклад включно), перша – німецька. Івано-Франківськ, 2025.

У магістерській роботі досліджено інтертекстуальність як універсальне явище тексту та її реалізацію у фразеології сучасної німецької мови, що функціонує в пресових текстах XXI століття. Актуальність теми зумовлена зростанням ролі інтертекстуальних механізмів у медіадискурсі та необхідністю вивчення того, як фразеологічні одиниці, алюзії та цитати сприяють формуванню смислів у сучасній комунікації. Інтертекстуальність забезпечує взаємодію текстів різних епох і культурних традицій, завдяки чому медіатексти набувають додаткової смислової глибини і культурних нашарувань.

Метою роботи є аналіз структурних, семантичних та дискурсивно-прагматичних характеристик інтертекстуальних фразеологічних одиниць у німецькій мові та визначення їхнього функціонування у сучасному пресовому дискурсі. Об’єктом дослідження виступає феномен інтертекстуальності в мові та культурі, а предметом — лінгвістичні, семантичні та прагматичні особливості інтертекстуальних зв’язків у німецькій фразеології, репрезентованої в медіатекстах.

Методологія дослідження включає описовий, порівняльний, структурно-семантичний, дискурсивний і фразеологічний аналіз, що дає змогу комплексно описати інтертекстуальні явища та визначити їхню роль у формуванні медіасмислів. Матеріалом слугували тексти німецькомовної преси XXI ст., у яких зафіксовані фразеологічні одиниці та алюзії на твори класичної німецької літератури (Гете, Шіллер, Кафка, Гессе), а також біблійні мотиви.

У результаті встановлено класифікаційні групи інтертекстуальних фразеологізмів, описано їхні структурні та семантичні моделі, визначено їхні основні дискурсивні функції у медійному середовищі. Зроблено висновок, що такі одиниці підсилюють експресивність і культурну маркованість текстів, формують багатошарову семантичну структуру повідомлень та демонструють здатність до лексичних і структурних трансформацій, адаптуючись до вимог сучасного медіадискурсу.

Ключові слова: інтертекстуальність, фразеологія, німецька преса, алюзія, цитата, дискурс, медіатекст.

ABSTRACT

Sudakova V. O. German Intertextual Phraseology in Modern Press Texts. Based on the Material of German-Language Press of the 21st Century.
Master's Thesis. Manuscript. Specialty 035.043 Philology. Germanic Languages and Literatures (including Translation), major field of study – German. Ivano-Frankivsk, 2025.

The master's thesis examines intertextuality as a universal textual phenomenon and its manifestation in the phraseology of contemporary German used in 21st-century press texts. The relevance of the topic is determined by the increasing role of intertextual mechanisms in media discourse and the necessity to investigate how phraseological units, allusions, and quotations contribute to meaning-making in modern communication. Intertextuality enables interaction between texts of different epochs and cultural traditions, providing media texts with additional semantic depth and cultural layers.

The aim of the research is to analyze the structural, semantic, and discursive-pragmatic characteristics of intertextual phraseological units in the German language and to determine their functioning in contemporary press discourse. The object of the study is the phenomenon of intertextuality in language and culture, while the subject comprises the linguistic, semantic, and pragmatic features of intertextual connections in German phraseology represented in media texts.

The methodology includes descriptive, comparative, structural-semantic, discursive, and phraseological analysis, which allows for a comprehensive examination of intertextual phenomena and their role in media meaning-making. The material consists of German-language press texts of the 21st century containing phraseological units and allusions to works of classical German literature (Goethe, Schiller, Kafka, Hesse), as well as biblical motifs.

The research identifies classification groups of intertextual phraseological units, describes their structural and semantic models, and determines their main discursive functions in the media environment. The study concludes that such units enhance the expressiveness and cultural markedness of texts, create multilayered semantic structures, and demonstrate the capacity for lexical and structural transformations, adapting to the demands of modern media discourse.

Keywords: intertextuality, phraseology, German press, allusion, quotation, discourse, media text.

ZUSAMMENFASSUNG

Sudakova V. O. Deutsche intertextuelle Phraseologie in modernen Pressetexten. Am Material der deutschsprachigen Presse des 21. Jahrhunderts. Masterarbeit. Manuskript. Fachrichtung 035.043 Philologie. Germanische Sprachen und Literaturen (einschließlich Übersetzung), Hauptfach – Deutsch. Iwano-Frankiwsk, 2025.

In der vorliegenden Masterarbeit wird die Intertextualität als universelles Textephänomen sowie ihre Realisierung in der Phraseologie der modernen deutschen Sprache untersucht, wie sie in Pressetexten des 21. Jahrhunderts erscheint. Die Aktualität des Themas ergibt sich aus der wachsenden Bedeutung intertextueller Mechanismen im Mediendiskurs sowie aus der Notwendigkeit zu erforschen, wie phraseologische Einheiten, Anspielungen und Zitate zur Sinnbildung in der modernen Kommunikation beitragen. Intertextualität ermöglicht die Interaktion von Texten verschiedener Epochen und kultureller Traditionen, wodurch Medientexte zusätzliche semantische Tiefe und kulturelle Schichten gewinnen.

Ziel der Arbeit ist die Analyse der strukturellen, semantischen und diskurspragmatischen Merkmale intertextueller phraseologischer Einheiten in der deutschen Sprache sowie die Bestimmung ihrer Funktionsweisen im modernen Pressediskurs. Gegenstand der Untersuchung ist das Phänomen der Intertextualität in Sprache und Kultur, während der Forschungsgegenstand die linguistischen, semantischen und pragmatischen Besonderheiten intertextueller Verbindungen in der deutschen Phraseologie darstellt, wie sie in Medientexten repräsentiert sind.

Die Methodologie umfasst die deskriptive, vergleichende, strukturell-semantische, diskursive und phraseologische Analyse, wodurch eine umfassende Beschreibung intertextueller Erscheinungen sowie die Bestimmung ihrer Rolle in der medialen Sinnbildung ermöglicht wird. Das Material bilden deutschsprachige Pressetexte des 21. Jahrhunderts, in denen phraseologische Einheiten und Anspielungen auf Werke der klassischen deutschen Literatur (Goethe, Schiller, Kafka, Hesse) sowie biblische Motive identifiziert wurden.

Die Untersuchung ergab die Klassifizierung intertextueller Phraseologismen, die Beschreibung ihrer strukturellen und semantischen Modelle sowie die Bestimmung ihrer wichtigsten diskursiven Funktionen im medialen Umfeld. Es wird festgestellt, dass solche Einheiten die Expressivität und kulturelle Markiertheit von Texten verstärken, mehrschichtige semantische Strukturen schaffen und eine Fähigkeit zu lexikalischen und strukturellen Transformationen zeigen, wodurch sie sich den Anforderungen des modernen Mediendiskurses anpassen.

Schlüsselwörter: Intertextualität, Phraseologie, deutsche Presse, Anspielung, Zitat, Diskurs, Medientext.

ВСТУП

РОЗДІЛ І

ІНТЕРТЕКСТУАЛЬНІСТЬ ЯК УНІВЕРСАЛІЯ ТА ЛІНГВІСТИЧНИЙ ФЕНОМЕН

1.1. Поняття інтертекстуальності……10

1.2. Джерела походження інтертекстуальних мовних явищ……...15

1.2.1. Класична інтертекстуальність……17

1.2.2. Біблійна інтертекстуальність……..22

1.2.3. Пост-класична інтертекстуальність……..26

1.2.4. Новітня інтертекстуальність……...29

1.2.5. Символічна інтертекстуальність……...32

1.2.6. Новітні джерела до вивчення інтертекстуальності……35

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ І

РОЗДІЛ ІІ

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ІНТЕРТЕКСТУАЛЬНОСТІ У ФРАЗЕОЛОГІЇ

2.1. Фразеологізм як особливий вид мовного знака……..41

2.2. Статус ідіом, крилатих висловів і афоризмів у фразеології…….48

2.3. Теоретичні засади медіалінгвістики……..52

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ ІІ

РОЗДІЛ ІІІ

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІЮВАННЯ ІНТЕРТЕКСТУАЛЬНИХ ІДІОМ У ДОСЛІДЖУВАНИХ ТЕКСТАХ

3.1. Джерела та методика добору емпіричного матеріалу……59

3.2. Типи інтертекстуальності у аналізованих текстах……..69

3.3. Тематичний аспект прецедентних інтертекстуальних алюзій у аналізованих текстах……75

3.4. Кількісний та змістовий аналіз текстового емпіричного матеріалу…….82

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ ІІІ

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

ВСТУП

У сучасних науках про культуру і людину (гуманітаристиці) проблема інтертекстуальності посідає одне з центральних місць тому, що будь-який текст є частиною складної системи взаємозв'язків із іншими текстами. У даній магістерській роботі ми розглянемо що таке інтертекстуальність, всі важливі аспекти, важливість даної теми у вивченні філології та її роль у формуванні смислів.

Інтертекстуальність виступає ключовим механізмом формування смислів у мовленні та культурі загалом, адже кожен новий текст певним чином співвідноситься з уже існуючими, використовуючи їхні ідеї, сюжети, мотиви або ж мовні особливості. У сучасному світі жоден текст не існує ізольовано, адже він завжди пов'язаний із вже створеними творами, ідеями та мовними конструкціями.

Сам термін «інтертекстуальність» був уперше запропонований болгарською за походженням феміністською письменницею та літературознавицею Юлією Крістевою у 1960-х роках на основі ідей Михайла Бахтіна щодо діалогічності мовлення. Від того моменту це поняття набуло широкого розвитку та популярності, а його трактування варіюється залежно від наукової школи та підходу. Інтертекстуальність розглядається не лише як літературний прийом, а й як загальнокультурний феномен, що впливає на всі рівні комунікації.

З лінгвістичної точки зору, інтертекстуальність виявляється у використанні цитат, алюзій, ремінісценцій, пародій, мовних кліше та інших засобів, які забезпечують взаємозв'язок між текстами. Це явище є особливо актуальним у сучасному інформаційному просторі, де межі між текстами стають дедалі розмитішими через масове поширення медіа, соціальних мереж та цифрових платформ.

У цифрову епоху тексти взаємодіють дедалі інтенсивніше, створюючи складні міжтекстові зв'язки, що впливають на сприйняття інформації. Дослідження цього явища є цікавим, оскільки дозволяє краще зрозуміти, як

елементи мови, зокрема фразеологізми, отримують нові значення в різних ситуаціях. Наукова новизна роботи полягає в аналізі функціонування інтертекстуальних ідіом у сучасних текстах, що дає змогу простежити, як традиційні мовні елементи адаптуються до нових комунікативних умов.

Актуальність дослідження

Актуальність дослідження інтертекстуальності зумовлена кількома чинниками. По-перше, інтертекстуальність є невід'ємною характеристикою будь-якого тексту, що визначає його місце у комунікативному просторі. По-друге, у сучасному цифровому середовищі зростає роль інтертекстуальних зв'язків, оскільки глобалізація та розвиток інформаційних технологій сприяють активному цитуванню, реміксам, адаптаціям і трансформаціям текстів. По-третє, дослідження інтертекстуальності допомагає краще зрозуміти механізми побудови значень у мові, літературі та масовій культурі.

Інтертекстуальність, як явище взаємодії текстів, набуває особливого значення в контексті сучасних медіа. Зокрема, у німецькомовних пресових текстах 21 століття інтертекстуальні елементи використовуються як важливий інструмент для створення глибших смислів і формування комунікативних зв'язків між різними культурними та літературними контекстами. Фразеологізми та алюзії на класичні твори, такі як «Фауст» Гете або біблійні мотиви, активно використовуються в медіа для привернення уваги читачів і підсилення ідей. Використання таких культурних та літературних посилань у журналістських матеріалах дає змогу читачам краще зрозуміти підтексти і нюанси повідомлень, створюючи багатошаровий контекст, який відображає як літературні традиції, так і соціальні процеси сучасної епохи.

Особливий аспект інтертекстуальності, який заслуговує на увагу, — це менталітет, на основі якого формуються ці культурні посилання. Людям, які не належать до певної мовної та культурної спільноти, буває складно зрозуміти підтексти, що містяться у фразеологізмах або алюзіях, оскільки вони часто ґрунтуються на специфічних історичних, соціальних чи культурних знаннях. У цій магістерській роботі я прагну дослідити цей аспект глибше, зокрема,

зрозуміти, як менталітет впливає на сприйняття інтертекстуальності в процесі вивчення іноземної мови, що є важливим кроком для кращого розуміння і ефективного використання мовних ресурсів у комунікації.

Мета і завдання дослідження

Метою цього дослідження є аналіз інтертекстуальності як універсальної категорії тексту і як лінгвістичного феномена, що формує смисли та забезпечує комунікативну взаємодію між текстами, зокрема у сфері фразеології.

Для досягнення цієї мети необхідно вирішити такі завдання:

1. Окреслити поняття інтертекстуальності, розглянувши його історію та теоретичні засади.
2. Проаналізувати основні концепції та підходи до інтертекстуального аналізу.
3. Визначити основні типи інтертекстуальних зв’язків та їхні функції у текстах.
4. Дослідити лінгвістичні особливості інтертекстуальності, зокрема мовні засоби вираження інтертекстуальних зв’язків.
5. Визначити теоретико-методологічні основи дослідження інтертекстуальності у фразеології.
6. Проаналізувати особливості функціонування інтертекстуальних ідіом у досліджуваних текстах.
7. Окреслити значення інтертекстуальності у сучасній комунікації та її вплив на сприйняття текстів.

Об’єкт і предмет дослідження

Об’єктом дослідження є феномен інтертекстуальності в мові та культурі.

Предмет дослідження – лінгвістичні та семантичні особливості інтертекстуальних зв’язків у фразеології та їх функціонування в текстах.

Методи дослідження

У роботі використано кілька методів дослідження для більш глибокого аналізу інтертекстуальності. Серед них:

• описовий метод, що дозволяє розглянути загальні характеристики інтертекстуальності;

• порівняльний метод, за допомогою якого аналізуються різні підходи до інтертекстуальності в лінгвістиці та літературознавстві;

• структурно-семантичний аналіз для визначення мовних засобів, через які виражається інтертекстуальність;

• дискурсивний аналіз, що вивчає функції інтертекстуальних елементів у текстах;

• фразеологічний аналіз для дослідження інтертекстуальності в ідіомах і сталих виразах.

Особливу увагу приділено прикладам з пресових текстів 21 століття, де у німецькій пресі використовуються фразеологізми з культових творів таких авторів, як Йоганн Вольфганг фон Гете, Фрідріх Шіллер, Франц Кафка, Герман Гессе та багато інших. Також важливий слід у різні сфери сучасної культури, зокрема у журналістиці, політиці та буденному житті залишила Біблія, що дозволяє продемонструвати, як інтертекстуальність функціонує у сучасному медійному контексті.

Наукова новизна дослідження

Новизна дослідження полягає в комплексному розгляді інтертекстуальності як універсального явища, що одночасно функціонує як текстовий, лінгвістичний та комунікативний феномен. Особливу увагу приділено вивченню інтертекстуальності у фразеології, що дає змогу глибше зрозуміти механізми її функціонування в мовленні та текстах.

Практичне значення дослідження

Результати дослідження можуть бути використані у сфері лінгвістики, літературознавства, медіадосліджень, а також у навчальному процесі при

викладанні дисциплін, пов’язаних із текстовим аналізом, фразеологією та міжкультурною комунікацією.

Структура роботи

Робота складається з трьох основних розділів.

У першому розділі “Інтертекстуальність як універсалія та лінгвістичний феномен” буде здійснено загальний аналіз поняття інтертекстуальності, її основних типів, механізмів функціонування та зв’язків у текстах. Цей розділ також включатиме вивчення різних джерел походження інтертекстуальних явищ, таких як класична, біблійна, пост-класична та новітня інтертекстуальність.

Другий розділ “Теоретико-методологічні основи дослідження інтертекстуальності у фразеології” присвячений аналізу фразеологізмів як особливих мовних знаків, їхньому статусу у фразеології, а також методології дослідження інтертекстуальності в контексті медіалінгвістики. Цей розділ дозволяє окреслити основи для подальшого вивчення функціонування інтертекстуальних елементів у медіа.

Третій розділ “Особливості функціонування інтертекстуальних ідіом у досліджуваних текстах” розглядає реальне застосування інтертекстуальних ідіом у німецькомовних пресових текстах, їх семантичне і прагматичне навантаження, а також виділяє типи інтертекстуальності в контексті аналізованих медіа-матеріалів. Крім того, розділ охоплює методику добору емпіричного матеріалу та кількісно-якісний аналіз текстів, що дозволяє оцінити глибину впливу інтертекстуальності на сприйняття інформації в сучасних ЗМІ.

Завершення роботи містить загальні висновки, що підсумовують основні результати дослідження та відкривають нові можливості для подальших наукових розвідок у сфері лінгвістики та культурології. Кожен розділ завершується висновками, які підсумовують основні результати аналізу. У кінці роботи представлено загальні висновки, що узагальнюють отримані результати

та окреслюють перспективи подальших досліджень інтертекстуальності у фразеології та текстах різних дискурсів.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Дослідження підтвердило, що інтертекстуальність є одним із центральних феноменів сучасної гуманітаристики та лінгвістики, оскільки будь-який текст неможливо розглядати ізольовано, він завжди взаємопов’язаний із іншими текстами через ідеї, сюжети, мотиви або мовні особливості. Інтертекстуальність виступає ключовим механізмом формування смислів у мовленні та культурі, забезпечуючи взаємозв’язок між текстами та створюючи багатошаровий комунікативний і культурний контекст. Це явище є особливо актуальним у сучасних медіа, де цифрові платформи, соціальні мережі та масові інформаційні потоки призводять до активного цитування, реміксів, адаптацій та трансформацій текстів, роблячи межі між ними дедалі розмитішими.

На матеріалі німецькомовної преси XXI століття було виявлено, що інтертекстуальні фразеологічні одиниці виконують багатофункціональну роль, поєднуючи експресивну, риторичну та культурологічну функції. Вони підсилюють оцінні та емоційні аспекти повідомлень, формують стратегічний вплив на читача та сприяють швидкому встановленню довіри та культурного контакту. Особливо помітною є концентрація таких одиниць у політичних та аналітичних матеріалах, де вони слугують інструментом формування оцінного фрейму, конструкції медіареальності та підсилення авторитету тексту.

Дослідження також показало, що інтертекстуальні одиниці здатні до оказіональних модифікацій. Було зафіксовано випадки лексичної заміни, скорочення чи розширення фразеологічних структур, а також контамінації, що свідчить про їхню гнучкість, креативність та здатність адаптуватися до різних комунікативних і соціокультурних умов. Ці трансформації дозволяють автору

підкреслювати актуальні теми, створювати іронічні або сатиричні ефекти та адаптувати традиційні мовні одиниці до сучасного медіа-дискурсу.

Інтертекстуальність проявляється не лише у літературних алюзіях, а й у широкому спектрі культурних та релігійних кодів. Так, у німецькій пресі XXI століття фразеологізми та алюзії на класичні твори Гете, Шіллера, Кафки чи біблійні мотиви використовуються як стратегічні інструменти для підсилення змісту, створення підтекстів і багатошарових значень. Вони дозволяють читачам краще розуміти культурні та історичні алюзії, а також сприяють глибшому сприйняттю соціальних, політичних і культурних процесів. Особливу роль у цьому відіграє менталітет читачів, адже люди, які не належать до конкретної мовної та культурної спільноти, можуть не повністю сприймати підтексти, що відображає важливість міжкультурної компетенції у розумінні інтертекстуальних зв'язків.

Наукова новизна дослідження полягає у комплексному підході до вивчення інтертекстуальності як універсального явища, що функціонує одночасно на текстовому, лінгвістичному та комунікативному рівнях. Особлива увага приділялася фразеологізмам як специфічним мовним одиницям, що несуть культурний код і виконують багатофункціональні ролі у текстах, зокрема у медіа. Практичне значення роботи полягає у можливості використання її результатів у лінгвістиці, літературознавстві, медіадослідженнях та навчальному процесі, зокрема у викладанні дисциплін, пов'язаних із текстовим аналізом, фразеологією та міжкультурною комунікацією.

Отримані результати відкривають перспективи для подальших досліджень у сфері інтертекстуальності, зокрема щодо взаємозв'язку фразеологізмів із іншими культурними кодами, ролі інтертекстуальності у цифрових медіа та міжкультурній комунікації. Дослідження доводить, що інтертекстуальність є системотвірним і стратегічним елементом сучасного медіадискурсу, який поєднує сталий культурний код із мовною креативністю, забезпечує ефективну передачу смислів, риторичний та емоційний вплив на аудиторію і слугує ключовим інструментом у конструюванні сучасної комунікативної реальності.